

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401-2019-3-27>**Є. Ю. Ярусевич**

аспірант Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету,
юрисконсульт юридичного бюро
Державного підприємства
«Державне Київське конструкторське бюро «ЛУЧ»

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ТА СУТНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕДАЧ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

У статті розглянуто питання міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання. Визначено сутність міжнародних передач товарів військового призначення і подвійного використання у зовнішньоекономічній діяльності та проаналізовано їх правову природу. Україна, беручи до уваги зобов'язання, взяті у межах міжнародних договорів та інших угод з метою забезпечення захисту національних інтересів, установила контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання. Товари військового призначення та подвійного використання становлять інтереси держави у сфері національної безпеки і оборони, економіки та міжнародних відносин, а зазначені інтереси спричинені здатністю такої групи товарів забезпечувати національну безпеку і оборону, зростання економіки та зміцнення позицій держави на міжнародній арені у воєнній сфері. Охарактеризовано особливості співвідношення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання та військово-технічного співробітництва. Проаналізовано місце міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання. Встановлено, що міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання є складовою частиною зовнішньоекономічних відносин міжнародного співробітництва з науково-технічних питань та способом здійснення зовнішньоекономічної діяльності у сфері військово-технічного співробітництва, а отже, мають бути врегульовані міжнародними угодами з іноземними державами та ратифіковані. Досліджено, що така зовнішньоекономічна діяльність не є заснованою на вільному волевиявленні сторін (суб'єктів господарювання) та має ознаки міжнародного (міждержавного) співробітництва. Визначено, що зазначені міжнародні передачі є складовою частиною державної політики у сфері національної безпеки й оборони і перебувають під постійним контролем держави. Встановлено, що під час міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання саме держава має вирішальний вплив на їх здійснення, а точніше держави, які є сторонами міжнародних передач.

Ключові слова: експортний контроль, міжнародні передачі, товари військового призначення, товари подвійного використання, міжнародне співробітництво, зовнішньоекономічна діяльність, військово-технічне співробітництво.

Постановка проблеми. З метою забезпечення захисту національних інтересів України, дотримання нею міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних видів озброєння, а також здійснення заходів щодо недопущення використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях, діяльність, пов'язана з державним контролем за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання, регулюється державою.

Міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання є одним із видів військово-технічного співробітництва, яка у свою чергу є складовою частиною державної політики у сфері національної безпеки і оборони та зовнішньоекономічної діяльності.

Визначення місця таких міжнародних передач у зовнішньоекономічній діяльності держави та їх правової природи є необхідним для подальшого обґрунтування способів та заходів державного експортного контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблем міжнародного військово-технічного співробітництва та міжнародних передач України з іноземними державами зробили вітчизняні вчені: В. Бадрак, В. Бегма, В. Борохвостов, С. Згурець, В. Горбулін, В. Толубко, А. Рось, С. Стріха та ін.

Метою і завданням статті є дослідження правової природи, сутності, значення та місця міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання для кращого розуміння необхідності державного контролю за ними.

Виклад основного матеріалу. Абзац другий статті 1 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» визначає, що міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання (далі – товари) – це експорт, імпорт, реекспорт товарів, їх тимчасове вивезення за межі України або тимчасове ввезення на її територію, транзит товарів територією України, а також будь-які інші передачі товарів, що здійснюються за межами України [1].

Визначення міжнародних передач є зрозумілим та достатнім для подальшого розкриття їх сутності, а складники міжнародних передач досить повно висвітлені в статті 1 Закону [1]. При цьому абстраговані від товарів міжнародні передачі не потребують окремого дослідження та вивчення.

Особливості правового регулювання міжнародних передач встановлюються, виходячи з категорії товарів, які можуть становити певний інтерес для держави.

Товари військового призначення та подвійного використання становлять інтереси держави у сфері національної безпеки і оборони, економіки та міжнародних відносин. Такі інтереси спричинені здатністю такої групи товарів забезпечувати національну безпеку й оборону, зростання економіки і зміцнення позицій держави на міжнародній арені у воєнній сфері.

Згідно з абз. 12 статті 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, а також діяльність державних замовників з оборонного замовлення у випадках, визначених законами України, побудована на взаємовідносинах між

ними, що має місце як на території України, так і за її межами [2].

Відповідно до частини першої статті 377 Господарського кодексу України, зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання – це господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном, зазначеним у частині першої статті 139 цього Кодексу, та/або робочою силою [3].

Аналізуючи положення абзацу 2 статті 1 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [1], абзацу 12 статті 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [2] та статті 377 Господарського кодексу України [3], слід зазначити, **що міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання є видом зовнішньоекономічної діяльності.**

У відповідності до пункту 9 частини першої статті 92 Конституції України [4] виключно законами України визначаються засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності та митної справи.

Запровадивши правове регулювання видів зовнішньоекономічної діяльності, Україна, беручи до уваги зобов'язання, взяті в межах міжнародних договорів та інших угод з метою забезпечення захисту національних інтересів, установила контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання.

Особливості здійснення міжнародних передач зазначених товарів висвітлені в міжнародних договорах та угодах щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, а також забезпечення здійснення заходів щодо недопущення використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях.

Під час міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання саме **державою має вирішальний вплив на їх здійснення**, а точніше держави, які є сторонами міжнародних передач.

Держава Україна під час здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання [2]:

– надає повноваження суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності на здійснення експорту та імпорту озброєння, боєприпасів, військової техніки;

– надає дозволи чи висновки на здійснення міжнародних передач товарів або проведення переговорів щодо здійснення таких передач;

– проводить ідентифікацію товарів, що передбачає встановлення відповідності конкретних товарів, які є об'єктами міжнародних передач, найменуванню та опису товарів, внесених до списків товарів, що підлягають державному експортному контролю;

– здійснює митний контроль та митне оформлення товарів відповідно до законодавства;

– застосовує спеціальні санкції до суб'єктів господарювання, які порушили порядок здійснення таких передач.

Інші держави також мають особливі повноваження щодо експортного контролю товарів військового призначення та подвійного використання.

Враховуючи викладене, **така зовнішньоекономічна діяльність не є заснованою на вільному волевиявленні сторін** (суб'єктів господарювання) та має ознаки міжнародного (міждержавного) співробітництва. Визначальним при цьому є той факт, що сторонами зазначених міжнародних передач виступають не лише суб'єкти господарювання, **але й держава на стороні кожного такого суб'єкта.**

Міжнародне співробітництво становить певну взаємодію двох або декількох держав, спрямовану на реалізацію спільних інтересів. Відносно співробітництва містять у собі двосторонню та багатосторонню дипломатію, укладення різного роду договорів та угод, які передбачають взаємну координацію в різних сферах.

Відповідно до частини третьої статті 3 Закону України «Про міжнародні договори» [5], від імені Уряду України укладаються міжнародні договори України з науково-технічних та інших питань, віднесених до відання Кабінету Міністрів України. Разом із тим такі договори, у відповідності до пункту «в» частини другої статті 9 вказаного Закону, **підлягають ратифікації.**

Підсумовуючи зазначене, міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання **є складовою частиною зовнішньоекономічних відносин міжнародного співробітництва з науково-технічних питань**, а отже, мають бути врегульовані міжнародними угодами з іноземними державами та ратифікованими.

Міжнародне науково-технічне співробітництво держав у сфері озброєння і військової техніки здійснюється **у формі військово-техніч-**

ного співробітництва, головним завданням якого, відповідно до Указу Президента України від 21.04.1999 р. № 422/99 «Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами» [6], є забезпечення національних інтересів і безпеки держави, оснащення Збройних сил та інших військових формувань сучасним озброєнням і військовою технікою (ОВТ), іншими товарами військового призначення, розвиток експортного потенціалу військово-промислового комплексу, підвищення науково-технічного та технологічного потенціалу оборонної галузі України.

Відповідно до пункту 3 Указу Президента України від 21.04.1999 р. № 422/99, до військово-технічного співробітництва належать такі види діяльності:

– інформаційний обмін;

– укладання міжнародних договорів України та зовнішньоекономічних договорів (контрактів);

– експорт та імпорт товарів військового призначення, у тому числі надання суб'єктами військово-технічного співробітництва консультативних, маркетингових, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, юридичних послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності та одержання від них аналогічних послуг;

– наукова, науково-технічна, науково-виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності;

– співробітництво з міжнародними організаціями у військово-технічній сфері;

– організація і проведення виставок, конкурсів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів щодо товарів військового призначення;

– інші види діяльності у цій сфері, які не суперечать законодавству України та нормам міжнародного права [6].

При цьому відповідно до статті 4 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [1], пункту 2 Указу Президента України від 21.04.1999 р. № 422/99 [6] міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання **здійснюються на засадах пріоритетності національних інтересів та монополії держави на регулювання діяльності у сфері військово-технічного співробітництва.**

З огляду на викладене, міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійно-

го використання становлять зміст військово-технічного співробітництва, а їх здійснення зумовлюється державною політикою у сфері національної безпеки та оборони.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи викладене, встановлено, що міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання є способом здійснення зовнішньоекономічної діяльності у сфері військово-технічного співробітництва. Такі міжнародні передачі є складовою частиною державної політики у сфері національної безпеки та оборони і перебувають під постійним контролем держави.

Список використаної літератури:

1. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20.02.2003 № 549-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/549-15/print1522652754333156> (дата звернення: 29.09.2019).
2. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 29.09.2019).
3. Господарський кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 29.09.2019).
4. Конституція України : Конституція, Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.09.2019).
5. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення: 29.09.2019).
6. Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами : Указ Президента України від 21.04.1999 р. № 422/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/99> (дата звернення: 29.09.2019).

Yarusevych Ye. Yu. Some features of legal nature and essence of international transfer of military goods and dual use goods

The article deals with the issue of international transfers of military and dual-use items. The essence of international transfers of military goods and dual use in foreign economic activity is determined and their legal nature is analyzed. Ukraine, taking into account the commitments made under international treaties and other agreements to ensure the protection of national interests, has established control over international transfers of military and dual-use items. Military and dual-use items represent the interests of the state in the field of national security and defense, economy and international relations, and these interests are caused by the ability of such a group of goods to provide national security and defense, economic growth and strengthening of the state position in the international arena in the military sphere. The features of the ratio of international transfers of military goods and dual use and military-technical cooperation are characterized. The location of international transfers of military and dual-use items is analyzed. It is established that international transfers of military goods and dual-use goods are a component of foreign economic relations of international cooperation on scientific and technical issues and a way of carrying out foreign economic activities in the field of military-technical cooperation, and therefore should be settled by international agreements with foreign states and ratified. It has been researched that such foreign economic activity is not based on the free will of the parties (economic entities) and has signs of international (inter-state) cooperation. It is determined that these international broadcasts are a component of state policy in the field of national security and defense and are under permanent control of the state. It is established that in international transfers of military goods and dual-use goods, the state itself has a decisive influence on their implementation, and more specifically, the states that are parties to international transfers.

Key words: export control, international transfers, military goods, dual-use goods, international cooperation, foreign economic activity, military-technical cooperation.